

Anetta Bogusława Strawińska

Aleksander Walicki i Aleksander Łętowski
o stanie polszczyzny północnokresowej

Białostockie Studia Językoznawcze pod redakcją Bogusława Nowowiejskiego

W SERII UKAZAŁY SIĘ:

- I. Irena Szczepankowska, *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej: studium leksykalno-słotwórcze*, Białystok 1998.
- II. Urszula Sokólska, *Siedemnastowieczna polszczyzna kresów północno-wschodnich. Słotwórstwo, słownictwo, frazeologia*, Białystok 1999.
- III. Elżbieta Awramiuk, *Systemowość polskiej homonimii międzyparadygmatycznej*, Białystok 1999.
- IV. Urszula Andrejewicz, *Polskie zaimki rzeczowne w ujęciu gramatycznym*, Białystok 2001.
- V. Lilia Citko, *Nazewnictwo osobowe północnego Podlasia w XVI w.*, Białystok 2001.
- VI. Irena Szczepankowska, *Studia nad polszczyzną epoki stanisławowskiej*, Białystok 2004.
- VII. Beata I. Kuryłowicz, *Język polski w szesnastowiecznych księgach miejskich Knyszyna*, Białystok 2005.
- VIII. Bogusław Nowowiejski, *Z zagadnień kontaktów językowych*, Białystok 2010.
- IX. Urszula Sokólska, *Studia i szkice o języku pisarzy. Zagadnienia wybrane*, Białystok 2010.
- X. Joanna Szerszunowicz, *Obraz człowieka w polskich, angielskich i włoskich leksykalnych i frazeologicznych jednostkach faunicznych*, Białystok 2012.
- XI. Konrad Szamryk, *Język rękopiśmiennych kazań Krzysztofa Kluka*, Białystok 2016.
- XII. Joanna Szerszunowicz, *Lakunarne jednostki wielowyrazowe w perspektywie międzyjęzykowej*, Białystok 2016.
- XIII. Anetta Bogusława Strawińska, *Aleksander Walicki i Aleksander Łętowski o stanie polszczyzny północnokresowej. Ortografia – Fonetyka – Zagadnienia gramatyczne*, Białystok 2018.

Anetta Bogusława Strawińska

**Aleksander Walicki
i Aleksander Łętowski
o stanie polszczyzny
północnokresowej**

Ortografia – Fonetyka
– Zagadnienia gramatyczne

Recenzenci: prof. zw. dr hab. Stanisław Dubisz

Redakcja: Anna Nosek

Korekta: zespół

Fotografia na okładce: Klementyna Strawińska

Opracowanie graficzne i skład: Mieczysław Rabczko

Publikacja dofinansowana przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu w Białymstoku

© Copyright by Uniwersytet w Białymstoku, Białystok 2018

ISBN 978-83-7431-549-4

Wszystkie prawa zastrzeżone

Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku

15-328 Białystok, ul. Świerkowa 20B

tel. 85 745-70-59, e-mail: ac-dw@uwb.edu.pl, <http://wydawnictwo.uwb.edu.pl>

Wydanie pierwsze

Białystok 2018

Druk i oprawa: Volumina.pl

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	II
1. Cel i zakres pracy	II
2. Sylwetki autorów	21
2.1. Aleksander Walicki	21
2.2. Aleksander Łętowski	27
3. Poradniki A. Walickiego i A. Łętowskiego na tle innych wydawnictw poprawnościowych epoki	34
5. Postawa purystyczna wobec języka polskiego na Kresach północno-wschodnich przełomu XIX i XX wieku jako składnik świadomości językowej ówczesnych użytkowników polszczyzny	38
II. Nieprawidłowości w zakresie ortografii	49
1. Litera <i>j</i>	49
2. Wielkie litery	51
3. Pisownia łączna i rozdzielna	53
Partykuło-zaimek <i>to</i>	54
Pisownia wyrażen przyimkowych	54
Pisownia przeczenia <i>nie</i> z czasownikiem	55
4. Różne	56
Pisownia <i>-zki</i> zamiast <i>-ski</i>	56
Archaiczna pisownia przymiotników utworzonych od nazw geograficznych	56
Zachowanie obcej pisowni	56
III. Błędy fonetyczne	60
1. System wokaliczny	60
1.1. Samogłoski pochylone	60

<i>o</i> pochylone	60
<i>e</i> pochylone	65
<i>a</i> pochylone	66
1.2. Samogłoski nosowe	66
1.3. Akanie	68
1.4. Inne zjawiska samogłoskowe	69
2. System konsonantyczny	70
2.1. Spółgłoski środkowojęzykowe	70
Mieszanie zakresów występowania <i>s</i> <i>ś</i> <i>š</i>	71
Wahania <i>z</i> <i>ź</i> <i>ž</i>	72
2.2. Spółgłoski przedniojęzykowe	73
2.3. Spółgłoski tylnojęzykowe χ (<i>ch</i>), γ (<i>h</i>)	73
2.4. Podwajanie spółgłosek	74
2.5. Wtórne palatalizacje	75
2.6. Depalatalizacje spółgłosek niesonornych	76
3. Akcent	76
4. Artykulacja dyftongów	78
IV. Odrębności słowotwórcze	80
1. Deminutywa	80
Zdrobnienia rzeczownikowe	81
Zdrobnienia przysłówkowe	82
2. Composita rzeczownikowe	83
3. Zmiana funkcji i zakresu użycia formantów właściwych polszczyźnie literackiej	84
4. Stosowanie formantów charakteryzujących wyłącznie polszczyznę północnokresową	86
Formant <i>-uk</i>	86
Formant <i>-inia</i>	87
Formant <i>-anny</i>	88
Formant <i>-ejszy</i>	89

5.	Różne	89
5.1.	Przymiotnik	90
5.2.	Przysłówek	91
5.3.	Zaimek	93
5.4.	Imiesłowy przymiotnikowe bierne	94
v.	Usterki fleksyjne	96
1.	Nieprawidłowości we fleksji rzeczowników pospolitych	96
1.1.	Wahania rodzaju gramatycznego rzeczowników	96
	Rodzaj żeński zamiast męskiego	96
	Rodzaj męski zamiast żeńskiego	97
	Rodzaj żeński zamiast nijakiego	98
	Rodzaj męski zamiast nijakiego	98
1.2.	Nieprawidłowości w doborze końcówek deklinacyjnych	98
	Dopełniacz l.p. deklinacji męskiej	98
	Celownik l.p. deklinacji męskiej i nijakiej	99
	Wołacz l.p. rzeczowników męskich	100
	Mianownik l.mn. deklinacji męskiej	101
	Mianownik l.mn. rzeczowników zakończonych na <i>-ans</i>	102
	Mianownik l.mn. rzeczowników miękkotematowych	102
	Mianownik l.mn. rzeczownika <i>nauczyciel</i>	102
	Mianownik (biernik i wołacz) l.mn. rzeczowników żeńskich spółgłoskowych	103
	Dopełniacz l.mn. rzeczowników męskich	104
	Dopełniacz l.mn. rzeczowników żeńskich	105
	Narzędnik l.mn. pluraliów tantum	106
2.	Kłopotliwa odmiana rzeczowników własnych osobowych	106
3.	Trudności we fleksji obcych nazw miejscowych	109
4.	Uchybienia w odmianie przymiotników	109
5.	Mankamenty w odmianie zaimków	110
6.	Błędy we fleksji liczebnika	112

6.1.	Końcówka <i>-e</i> w mianowniku liczebników: <i>dwadzieścia, trzydzieści</i> oraz <i>czterdzieści</i>	112
6.2.	Końcówka <i>-u</i> w dopełniaczu liczebnika złożonego <i>dwieście</i>	113
6.3.	Biernik liczebnika <i>kilka</i>	114
6.3.	Narzędnik liczebnika <i>dwa</i>	114
6.4.	Archaiczne formy liczebnika z pierwszym członem <i>oba-</i>	117
7.	Niezręczności w odmianie czasownika	118
7.1.	Czasowniki zwrotne	118
7.2.	Wtórne formy iteratywne	119
7.3.	Czas teraźniejszy	120
7.4.	Czas przeszły	122
7.5.	Bezokolicznik	123
VI.	Defekty składniowe	125
1.	Konstrukcje wypowiedzenia pojedynczego	125
1.1.	Związek zgody	125
1.1.1.	Związek podmiotu z orzeczeniem	125
	Brak zgodności pod względem rodzaju	125
	Brak zgodności pod względem liczby	126
1.2.	Związek rzędu	126
	Wahania form przypadkowych w dopełnieniach	126
1.3.	Syntaktyczne użycie przyimków	129
2.	Konstrukcje wypowiedzenia złożonego	132
2.1.	Wskaźniki zespolenia	132
	Spójniki i ich funkcje	132
	Zaimki i ich funkcje	133
3.	Osobliwe struktury składniowe	134
4.	Funkcje składniowe imiesłowów	137
5.	Szyk	140
VII.	Zakończenie	144

VIII. Bibliografia	149
Literatura podmiotu	149
Słowniki i encyklopedie	151
Literatura przedmiotu	153
Strony internetowe	165
IX. Abstract	167
X. Indeks nazwisk	172